КУЛТУРНИТЕ РАЗВЛЕЧЕНИЯ НА ВАРНА - ТЕАТЪР НА ЖИВОТА

Даниела Попова

***Abstract**: The cultural life in Varna is developing rapidly with the Varna music festivals, with the cinema and theater productions, and bears the mark of a theater of life, in which new titles and events, preserving the spirit of the times, are constantly appearing. In this continuous process of culture in action, the cultural memory of Varna is being built as an intangible cultural heritage and part of the city's material assets. The purpose of the paper is to reveal the prerequisites for the cultural differentiation of entertainment in Varna as a theater of life.*

***Keywords**: culture, memory, entertainment*

Въведение. Развитието на културния живот във Варна

„Началото е поставено през 1926 – може би най-важната година в историята на Варна, която неслучайно е изписана на централните стълби към плажа под входа на Морската градина." В настоящето световноизвестният музикален фестивал „Варненско лято" започва с един концерт, състоял се през 1926 г. в несъществуващата вече примитивна постройка в Морската градина (около сегашния планетариум) – Общински летен театър, съставляваща покрита с навес сцена и дървени пейки за зрителите (2).

Историческата дата е записана заради откриването на новите Морски бани, чието изграждане е част от започналия пет години по-рано план за превръщането на Варна не просто в морски курорт, а в световен развлекателен център. „Неговото име ще се носи наравно с Ница, Монте Карло, Ривиера и пр. знатности". В интерес на истината, до този момент Варна е била ни повече, ни по-малко от „пристанище на Шумен" (2). Само със слънце, пясък, море и минерална вода възходът на града няма да се състои. „Така големият варненски музикален фестивал се появява като част от една мащабна европейска амбиция от 20-те години на 20 век". Идеята за такъв фестивал възниква във варненското Културно-просветно читалищно дружество благодарение на варненските дейци Герчо Герчев, Васил Ставрев, Иван Камбуров, Найден Найденов, Йордан Тодоров. По-късно от София се включва организиран комитет с членове Добри Христов, Панчо Владигеров и Маестро Георги Атанасов.

Първите Варненски народни музикални тържества са проведени в Летния театър от 23 юли до 1 август 1926 г. На варненска сцена гастролират видни наши певци и музиканти: Христина Морфова, Константа Кирова, Петър Золотович, Панчо и Любен Владигерови, Лиляна Добри Христова. В симфоничните и хорови концерти освен титулярните диригенти са включени и Добри Христов, маестро Георги Атанасов, Панчо Владигеров, Асен Найденов, Димитър Младенов.

Първите Варненски музикални тържества през 1926 г. бележат огромен интерес на обществеността, летовниците и гостите на града. Според предвижданията на Димитър Савов, публикувани в навечерието на празника във в-к "Варненска поща": „Чрез музикалните тържества ще се манифестира висотата на родното ни музикално изкуство и ще се докаже, че българският народ заслужава да му се гарантират условия за духовно развитие".

През 1928 г. диригентската палка поема маестро Георги Атанасов, който освен с изпълнението на Гвардейския оркестър на националния химн „Славянски марш" на П. И. Чайковски, представя в програмата на концерта и своята лекция „Българинът в своите музикални прояви в миналото и настоящето". През същата година първият от трите симфонични концерта е посветен изцяло на българското музикално творчество. Добри Христов за първи път дирижира в родния си град своята симфонична фантазия „Тутраканска епопея".

Със сериозни заслуги за развитието на съвременна музикална България е друг един варненец – Найден Найденов (1897-1976) (4). Следвал музика във Виена и Лайпциг, като изпълнител и педагог той води България към достиженията на световната музика. Активен

участник е в създаването, организирането и програмите на Българските народни музикални тържества. Н. Найденов ръководи процеса по откриването на варненското Средно музикално училище, както и сформирането на Градския симфоничен оркестър (днес Варненска филхармония).

През 1929 г. на Варненските музикални тържества се изпълняват произведенията на Панчо Владигеров „Българска сюита“ оп. 21 (първо изпълнение в България) и „Българска рапсодия Вардар“ (оркестровосимфонична версия), които са дирижирани от самия композитор. За първи път взема участие и младият диригент от Софийска народна опера Асен Найденов, брат на Найден Найденов, със сол-минорна симфония от Никола Атанасов.

Организацията на петите музикални тържества през 1930 г. е съпътствана от трудности при финансирането им. В речта си при откриването варненският кмет споделя този проблем: „...тържествата трябва да обхванат всички браншове на родното изкуство, което не е по силите на едно „частно“ дружество. Те се уреждат тази година от общината в тясно съдействие със Софийска опера, Музикалния съюз, Съюза на професионалните музиканти, Варненското културно - просветно читалищно дружество, Софийски хор „Гусла“ и Варненски общински театър“.

Следващата 1931 г. организирането на тържествата отново среща големи затруднения. Парламентарната бюджетна комисия отказва да подпомогне провеждането им (4). Поради това в следващите четири години те са подменени с гастроли на оперни състави, като Българската народна опера със „Севилския бръснар“ на Росини при участието на Петър Райчев, който е международно признат. Следва я комичната опера на Ото Николай – „Веселите уиндзорки“. Диригент е Тодор Хаджиев. Режисьор – Христо Попов. Участват солистите: Михаил Попов, Цветан Каролев, Георги Хинчев, Мария Митова-Золотович и др. Този музикален сезон на Варненските тържества приключва с две опери – българската на Г. Атанасов „Цвета“ и „Еврейката“ на Ж. Халеви. В последната солист е именият оперен певец и режисьор Стефан Македонски.

Така постепенно от песенна музика се преминава в оперно изкуство. В следващите години на Варненските музикални тържества са представени операта „Гергана“ на Г. Атанасов и някои театрални постановки. През 1938 г. тържествата стават международни, а последното им провеждане е през 1939 г. Започващата война дава отражение и върху културния живот на Варна.

Посещението на тогавашния Летен театър е отчетено от организаторите на Музикалните тържества през 1926 г. Продадени са 6 590 билета на стойност 154 415 лв.

Варненските „народни“ тържества прераснат в „международни“ и са изключително културно събитие за България. Идеята за летни спектакли на открито във Варна се доразвива с музикалния фестивал „Варненско лято“ и първия в Европа и света Международен балетен конкурс. След примивната лятна постройка в морската градина през 1957 г. се открива един изящен храм на изкуството – Летният театър на Варна.

Културните прояви не включват само летните музикални тържества. Кинопрожекции, театрални постановки и концерти, както и други забавления, като циркови спектакли, разнообразяват живота на варненци и гостите на града. Те се провеждат в специални за целта сгради, носещи заряда на обществото и духа му през годините.

Варненските театри и киносалони – актив на варненското културно наследство

В първите години след Освобождението във Варна са построени салони, предназначени за различни културни и обществени прояви: събрания, театрални представления, концерти, а понякога и за кинопрожекции (5). Един от първите театри „Конкордия“ е собственост на Варненската гръцка община. Този театър се е намирал в непосредствена близост до малката църква „Света Богородица“. През 1889 г. при пожар „Конкордия” изгоряла до основи и Варна остава без театрален салон.

Варненската девическа гимназия е строена през 1893-1898 г. по проект на известния по това време български архитект Петко Момчилов. В нейния гимнастически салон са представени много концерти и пиеси, главно от ученически колективи.

През 1889-1890 г. Варненската община построява в Градската градина часовникова кула и зала за театрални представления, кон-

церти, сказки и събрания **„Съединение”.** Проектът е на общинския архитект Сава Димитриевич. В залата се провеждали и заседанията на общинския съвет, за които се информирало с биене на барабан. За всички мероприятия се събирали такси: за събрания с благотворителна, научна и икономически цели – 100 лева; за събрания от политически характер – 200 лева; за театрални представления – 600 лева; за вечеринки и сватби – 500 лева. Кметът имал право да дава безплатно залата само за събрания, в които гражданството се свиквало по въпроси от широк обществен характер.

В зала „Съединение” изнася представления и новосформираният Варненски общински театър с директор Стоян Бъчваров. Това продължава до откриването на сградата на новия Варненски градски театър през 1932 г.

Военният клуб е проектиран от военния инженер Тодор Бояджиев. Строежът е завършен през 1900 г. и е открит тържествено с първия голям бал във Варна. В салона на Военния клуб са представяни пиеси, изнасяни са концерти и сказки и др. Най – атрактивни обаче си остават провежданите там балове.

Сградата на Варненското гимнастическо дружество „Черноморски юнак” е построена през 1900 г. по проект на архитект Манол Йорданов. Почти всички театрални групи, гостували във Варна в началото на XX век, правели своите представления в големия салон на „Черноморски юнак” или така наречения **„Юнашки салон”.**

Старият **Варненски летен театър** се е намирал вдясно от входа на Морската градина. Построен е през 1921 г. от Варненската община. Бил е във формата на подкова, заскобена от сцената – украсена със скулптурни елементи. Покрити били само сцената и страничните ложи. Там през лятото са се провеждали градски тържества, изнасяли се концерти и театрални представления. От 1926 до 1939 г. Летният театър е домакин на варненските летни музикални тържества. Бил е сцена и за представленията и постановките на Варненския общински театър и Общинската опера.

Македонският дом е открит на 8 януари 1938 г. (5). Построен е за представления, концерти, събрания, а за известно време е и ползван като кино „Македония”. През 1966 г., по проект и ръководство на архитект Камен Горанов, сградата е основно преустроена и модернизирана. Става център на художествената самодейност.

През 30-те години киносалоните (някои наричани тогава театри) се увеличават многократно. Летните носят добри доходи от посещенията на летовниците. Появява се конкурент на летния Общински театър – „Летен Кино Палас“ и там през 1930 г. се прожектират тон-филми. В следващите години Варна се сдобива с още няколко летни кинотеатри: кино „Скала“ (на бул. Сливница) и кино „Капитол“ (зад бирария-ресторант „Грозд“).

През 1920 г. в лятна Варна има прожекция на немия пълнометражен филм (90 мин.) „Маската на Зоро“, САЩ, с режисьор Френ Нибло, участват Дъглас Феърбанкс, Маргьорит де ла Мот и Робърт Макким (4). Тематиката е била разнообразна – от приключенския жанр и любовната интрига до сравнителното новото за тогава авиолетене и комедията. С умел подбор на филмите са пълнели киносалоните и са докарвали добри доходи от тези начинания.

Липсата на говор е била заменяна (доколкото е възможно) с надписи. С мимики и жестове са пресъздадени емоционалните реакции и различните състояния на духа. Това не е било никак лесно. Кинопрожекцията е била съпровождана с подходяща музика, в зависимост от сцената, най-често изпълнявана от пиано.

На варненски екран се прожектират немите игрални филми на Панайот Кенков (4). Първият му филм „Курортен сън“ получава отзвук в авторитетно софийско списание: „…Човек остава удивен от постигнатото. Един наистина наивен сюжет, но твърде удачна постановка, изпъстрена с великолепни снимки от хубави кътове на нашия черноморски бряг. При това участват само любители-актьори, които учудват с постиженията си.“ (сп. „Нашето кино“, бр.77/27.11.1926 г.). През същата година филмът се прожектира успешно и в Русе, Шумен и Враца. За него се пише във в-к „Варненска поща“ на 3.10.1926 г. Премиерата му е в кино „Прошек“.

Следващият му филм „Когато любовта говори“ има прожекция в кино „Ранков“ през 1928 г. и получава особено ласкави отзиви от Зимановский, в-к „Морско ехо“, октомври 1928 г., бр.206: „…Г-н Кенков в ролята на га-

лено дете на прашния град завладява през време на целия филм зрителя със своята естественост и художествена игра. … Богатата мимика и непринудена игра на Л. Генов в ролята на дядо Горчилан бе повече от отлична, Този млад ратник в полето на нямото изкуство още веднъж подчерта своите големи дарования.“

През 1929 г. установилият се във Варна художник-фотограф Коста Терзистоев представя своя късометражен документален филм „Посрещането на италианската въздушна ескадра във Варна“ (4). Реализира печалба. На състоялата се на 15.06. прожекция присъства италианският консул, който инвестира в копие за Италия.

Отлични спомени и трайни впечатления у варненската публика оставя участието в художествени филми на Грета Гарбо. По време на нямото кино, тя умело се справя с мимиките и изразителните жестове на играта с очи. По-късно, когато в киното се говори, тя достига своя апогей. Варненските зрители се запознават с майсторството ѝ и прекрасните ѝ превъплъщения от поредица филми, прожектирани у нас. На 21.01.1935 г. в кинотеатър „Ранков“ се състои премиерата на световно известния филм „Кралица Кристина“, продукция на Метро Голдуин Майер, 1933 г. В него тя изпълнява ролята на кралицата, дъщеря на шведския крал Густав. В рекламата на филма се казва: „…[тя] раздруса филмовото изкуство с мощния начин, по който наложи личността си в тая роля.“ (в-к „Морско ехо“, бр. 426. Год. XIV). И така тя става емблематично име в световния киноелит.

Годината 1933 се приема за историческа за българското кино. Излиза на екран първият български филм, в който се говори и е музикален - „Бунтът на робите“, режисиран от Васил Гендов, изпълнител на ролята на Левски. Премиерата се е състояла на 2.10.1933 г. в „Модерен театър“ в София. Сюжетът включва борбата за освобождение от османско робство с участието на Васил Левски. Българското правителство дипломатично се е стремяло да избегне конфликти с турското по повод 500-те години османско иго и е изпращало филма на турското посолство у нас за съгласуване. Последното орязва съществени части от него. Въпреки това успехът на филма е впечатляващ. Салоните са пълни с публика, актьорите са приветствани, авторът Васил Гендов е поздравен. Няма данни как варненската преса е отразила този първи филм, в който се говори.

За сметка на това в-к „Морско ехо“ от 17.12.1934 г. рекламира друг български филм „Песента на Балкана“: „Най-голямото културно национално тържество!...Гордост за българското изкуство. Първи български говорящ филм.“. На следващия ден премиерата му е в кино „Ранков“. В същия брой на вестника са поместени отзиви от софийската преса, в това число и за успешната му премиера на берлинския кинотеатър „Марморхаус“. Пред кореспондента на вестника немски кинорежисьор, чието име не се споменава, споделя ласкави думи: „Аз още не мога да повярвам, че снимките за този филм са правени без ателие. Като не се смятат някои дребни недостатъци… „Песен на Балкана“ по нищо не отстъпва на която и да е немска или руска филмова драма. Аз намирам, че артистите са отлични, но още малко неопитни в филмова продукция и затова повече „играят театър“ отколкото филм…“

Варненската публика е имала възможността да се запознае с някои филми на съветското кино (4). Историческият филм „Волга гори“ по мотиви от Пугачьовския бунт, е представен в кино „Глория Палас“ през месец декември 1924 г. Киносалонът е пълен, има две прожекции (дневна и вечерна). Рекламата във в-к „Морско ехо“ е за „най-големият актюелен руски тонфилм със съветски артисти: Наталия Коваленко, И. П. Инкишинов, А. Прежан.“

През следващата година излиза на екран филмът „Веселите момчета“ на Леонид Утьосов и неговия джазов оркестър. Покрай прожекциите на игрални филми във втората половина на 30-те години навлизат все повече и документални такива. По време на Втората световна война все повече пропагандни нацистки филми и кинопрегледи се представят.

През първата половина на 30-те години Лени Рифенщал е кинорежисьор на игрални филми („Синя светлина“). Силно се повлиява от демоничното присъствие и излъчване на Хитлер и започва да се занимава с нацистката кинематография. Под нейна режисура са създадените документални филми за ежегодните конгреси на Германската националсоциалистическа партия в Нюрнберг. Първият е „Победа на вярата“, 1933 г., вторият – „Триумф

на волята“, 1934 г. Вярва в „добрия“ гений на Хитлер, но не постъпва в редиците на партията му, което е едно от оправданията ѝ на Нюрнбергския процес през 1945/1946 г. Нейният следващ филм е за Олимпийските игри през 1936 г. Филмът „Олимпия“ е шедьовър на спортната филмова документалистика.

Циркът и операта – изкуства на Варненска сцена

Цирковете са изключително популярни сред гостите и гражданите на град Варна. Обикновено имат представления през курортния сезон. Най-малкият, „но най-елегантният“ цирк е „Олимпия“, а най-големият български цирк е „Колозеум“ с директор Лазар Добрич, четем из рекламите за цирковото изкуство на в-к „Курортни вести“, май, 1932 г. По-късно, през август, 1935 г. в бр. 481 на „Морско ехо“ е рекламиран цирк „Корона“, разположен пред Аквариума в Моската градина. В него участва мюзик-холът „Силаги“ – първото модерно вариете в България (4).

Към гостуващите циркови ансамбли във Варна е построеният до Централна поща цирк „Континентал“. Колоритни и запомнящи се са комикът Пепо, Мичето – царицата на ориенталските танци и българската акробатична група Райнови.

Освен цирковите спектакли, развлеченията са включвали и различни индивидуални атракции: спиритизъм, хипноза, рискови изпълнения с мотоциклет и др. През 1929 г. във Варна е организиран спектакъл на „известния експериментатор“ Марди (4). В програма във в-к „Морско ехо“, бр. 262 от месец януари, са изброени няколко впечатляващи номера: „европейски факиризъм, ретроактивни халюцинации, откриване на мисли и желания, включително престъпни, и накрая намаляване или увеличаване на пулса (йогатехника)“. Спектакълът се е състоял в Юнашкия салон като цените на билетите са били от 15 до 40 лв.

На традиционния великденски панаир, провеждан срещу старата пожарна на вертикална 6-метрова стена, Георги Петров (наричан „лудия Георги“) изпълнява главоломни акробатични номера на мотоциклет: без да държи кормилото се движи на зиг-заг и даже прави изпълнения със завързани очи (в-к „Морско ехо“, бр. 449).

Едно от най-престижните изкуства – опера е достъпно за гражданите на Варна и гостите ѝ. В първата година след Първата световна война се сформира трупа на музикално-сценични изкуства – Оперетна дружба (4). Диригент е Димитър Младенов, хор-майстор Александър Кръстев, а административен директор – Преслав Преславски. През 1929 г. е създадена постоянно действаща оперна трупа (Варненска градска опера), която получава субсидия от общината и се превръща във Варненска общинска опера. За изявите ѝ има писано малко в пресата. Според данни на в-к „Варненски кореняк“ (1931 г., месец юли) за сезона 1930 г. Варненската общинска опера е изнесла 8 представления, постъпилите средства в касата, в това число и субсидията, са общо 181 000 лв., като разходите превишават с 25 000 лв. приходите. Този факт поставя въпроса „доколко има почва във Варна една по-солидна опера?“, според автора на статията, който счита, че за града операта е лукс. По икономически причини, две години по-късно, спира да съществува трупата.

За изграждане на траен и осъзнат интерес към операта имат принос именитите певци от по-старото поколение: Константа Кирова, Петър Золотович, Елисавета Йовович. Павел Елмазов и др., които гостуват на Варненските музикални тържества.

Христина Морфова е една от любимките на варненската публика. Гласът ѝ е с диапазон от три октави и тя изпълнява както колоратурни, така и мецосопранови партии. Умира в разцвета на силите си, през 1936 г. в автомобилна катастрофа.

Много радушно и възторжено е посрещнат световноизвестният тенор Петър Райчев, който е първият български оперен артист с международна слава. В „Севилският бръснар“ на музикалните тържества през 1931 г. се проявява талантa му, пренесен в историята на обновената Варненска опера. През 1947 г. Петър Райчев участва активно в създаването на Варненския оперен театър и става негов пръв главен художествен ръководител.

И така на въпроса „има ли почва във Варна една по-солидна опера“ се отговаря утвърдително (4). Създаденият под ръководството на Петър Райчев Варненски оперен театър е продължение на музикалните и театралните традиции на града.

Варненският драматичен театър –

дом на развлеченията и отдиха за варненската публика

„О, великодушна публико!
Прости ни,
ако не сме били
достатъчно съвършени.
О, запомни ни!
Защото ние можем
да съществуваме
само в твоето съзнание... “

С това старинно обръщение към публиката, наречено на испански „лоа“, се връщаме назад във времето от създаването на Варненския драматичен театър, за да проследим преминаването му от едно в друго измерение (3). В самото начало на миналия XX век възниква забележителната идея за създаването на професионална трупа в град Варна.

През 1912 г. отец Прива Белар разказва за френския театър във Варна, наречен „Шанпетр льо Мулен“ (Воденицата), в който са се представяли основно комедии и фарсове. Отец Белар цитира следните редове, запазени от театрална програма: „В неделя, 10 юни 1855 г., ще се даде представление в полза на ранените от 7-8 юни (в Кримската война, бел. моя)“. Всъщност това е първото документирано театрално представление в град Варна.

Любомир Владков, хронист на Варненския театър, отбелязва 11 февруари 1879 г. като първото театрално представление във Варна след Освобождението. Играе се драмата „Стоян войвода след падането на Българското царство, трагическо представление в три действия от Х. Д., 1860“. Идеята, изборът на пиесата, изпълнението са дело на новоучредения Български клуб, с участието на Кръстьо Мирски – варненски общественик, културен деятел, преводач.

На мястото на Българския клуб се създава Кръжок на любителите на литературата, по-късно приема наименованието Книжовна дружина. Първата професионална актриса от това време е Тодорка Бакърджиева – Дългата коса. Прочута изпълнителка на главните женски роли в Емигрантския театър на Добри Войников, която е приета и аплодирана възторжено от букурещките и браилските хъшове.

„Ревизор“ е първата руска пиеса на варненска сцена. Следват „Хубавата Седония“ от Шоке, „Михалаки чорбаджи“ от Вазов. Театралната дейност има нужда от свое театрално пространство. Варненският общински съвет, с решение от 27 февруари 1890 г., възлага на градския архитект Сава Димитриевич да проектира сцена към изграждащата се общинска зала „Съединение“. Строежът е завършен през 1890 и става културна сграда във Варна. Присъства почти навсякъде, във всички фотокартички от онова време.

Както споделя Сия Папазова (3): „градът, който късно открива театъра, е като обсебен от новата страст. Кметът също се случва театрал. Това е онзи Кръстю Мирски, който е идейният подбудител и спомоществовател на първото българско представление „Стоян войвода“. Той възлага на общинския служител Иван Кожухаров – любител актьор, да основе трупа. Натъкваме се на цяло театрално съзаклятие между чиновниците в общината. Отпуска се първата субсидия за театрални нужди. В този момент се откроява една интересна особеност на нашия град – феноменално обединение на общинските и театралните дела, градските проблеми и театралните въжделения в едно неделимо и тревожно цяло. Може би градът е имал по-сериозни проблеми от театралния, но наличието на толкова много театрали – любители, ценители, фенове на едно място е просто забележително“. Стоян Бъчваров и съмишлениците му основават театрално дружество „Напредък“, а трупата е призната за общинска, т.е. градска. Освободена от наеми, получава субсидия от Министерството на духовното просвещение. Комедията „Свекърва“ от Антон Страшимиров е с първа награда на конкурса на Народния театър – София и е поставена за първи път на Варненска сцена.

След „Напредък“ по инициатива на Тодор Страшимиров се създава театралното дружество „Народен театър“ (1909 г.). Във варненското театрално дело се включват цели родове и семейства – в случая родът Страшимирови. Добри Христов композира „Марш на разбойниците“ за постановката „Разбойници“ на Шилер, който става шлагер на сезона. Тананикат си го в дюкяните, в канторите, по улица „Преславска“...

С театрално дело в града се свързва името на голямата българска трагичка Роза Попова. Като примадона на трупата „Зора“, тя за пър-

ви път в България, поставя на варненска сцена „Нора“ от Ибсен и играе главната роля. В репертоара ѝ са включени заглавията „Медея“, „Антигона“, „Електра“, „Сафо“ от Грилпарцер.

За първи път като любител се изявява Владимир Трандафилов в ролята на Клавдий от представлението „Хамлет“ в салона „Ранков“. Забележителната му дарба – глас, стойка, хубост правят изключително впечатление на варненци.

В приетия устав на дружество „Народен театър“ е формулирана и приета следната цел: „да се организира театрална трупа, да се съдейства на общината за издигане на подходящо здание (чл. 3)“. Интересен факт, според Сия Папазова (3), е самата идея, възникнала в две измерения, които са взаимно нужни и се допълват – учредяване на трупа и построяване на театрална сграда. „Това неотменно свързване на две начала говори за зрялост в мисленето и мъдрост в делата на предшествените ни.“

Разраства се спор „за“ и „против“ театъра на заседания на общината, в кафенетата и бирариите, в девическата и мъжката гимназия, в дюкяните и в канторите, в мъжкото и дамското отделение на градската баня…„тече бурна дискусия сред варненци, насядали върху плетените столове край морския бряг, в домовете на първенците…Дори пристанищните хамали са имали свое мнение по въпроса“. През лятото на 1906 г. гневен варненец се обръща към Кръстьо Мирски: „Г-н кмете, в този обор (има се предвид зала „Съединение“) е грехота да се погубват актьорите. Време е да се построи нов подходящ театър.“

Особено интересна е историята за построяването на варненския театър. След изборите през 1909 г. кмет на града става литераторът Иван Церов, който през целия си живот работи за създаването на варненския театър. В предизборната надпревара учителят по литература заявява „Ако ме изберете за кмет, първо ще построя театър“ и печели изборите. Още на първото заседание на Общинския съвет поставя въпроса за построяване на варненската театрална сграда (решение № 330 от заседания на Общински съвет от 15.06.1909 г. и 10.07.1909 г.). На заседание от 28.07.1909 г. е определено мястото за строеж. Провежда се конкурс. С решение № 109 от 01.03.1910 г. се откупва проектът на арх. Никола Лазаров, който е участвал в построяването на Народния театър в София.

На 26.03.1912 г. Иван Церов държи пламенна реч при полагането на основния камък, в която твърди, че варненския градски театър е необходим за града, но започват войните и сградата остава незавършена. Остава нереализирана и една мечта на кмета-литератор. По същото време на преден план излиза другата част от идеята – необходимост от професионална трупа. И така през зимата на 1921 г. се решава да се създаде Общински професионален театър. Въпреки бедността, разрухата и политическите разпи, прави впечатление, че всички прослойки на обществото във Варна са заинтригувани от театралното дело и реализацията му. Четем от дискусията по онова време: „От театъра ние не щем да печелим пари. Той е училище за просвещение на народните маси“ – Димитър Кондов, кмет на града. „Може би ще ни сметнат за луди…Хората гладни мрат, а тези мислят за театър. Искам да наблегна на факта, че точно в този момент, въпреки бедността, е необходимо да се поощрява повдигането на изкуството. Нам е потребен театър!“ – Радослав Крайчев, адвокат, общински съветник. „Ужасно е, че Варна до този момент все още няма театър. Срамно ще бъде, ако се откажем от тази идея!“ – Кръстьо Мирски, тогава в опозиция. Решението е взето с гласовете на всички съветници. „Може би това е рядък случай, когато духовният глад е надделял над грижата за насъщния… Описаният факт е изумителен. Единствен в българската театрална история. Представлява обществен феномен. В основата му е единството и както вече разбрахме, решимостта на Димитър Кондов, който оглавява в онези размирни времена „Варненска комуна““…Именно през 1921 г. започва летоброенето на варненския театър.

Градът приема с аплодисменти решението. „Похвално дело! Град като Варна с такава голяма интелигенция, истинска, просветена, се нуждае от един сериозен, устроен, осигурен театър. А такъв може да съществува само ако е подкрепен от едно сериозно учреждение със свой бюджет, каквото е общината…“- споделя Добрин Василев, общественик и театрал, във „Варненска поща“, 09.03.1921 г.

Имената на артистите от първата професионална трупа, наети от общината по ведомост, оставят трайна диря в пространствата

на българския театър. Сред тях са: Никола Гандев, Щилиян Попов, Аспарух Темелков, Петър Димитров, Иван Гюндеров, Николина Бъчварова, Мила Димитрова, Стефана Гандева, Емилия Попова, Милица Атанасова – Ерато, Мара Михайлова, Мара Икономова, Владимир Трендафилов, Иван Янев, Христо Динев и Вела Ушева.

На 13.03.1921 г. в зала „Съединение“ новоучреденият театър поставя пиесата „Инстинктът“ от Анри Кестмекер. На тази дата Варненският театър празнува рожден ден…

За пръв директор е поканен известният столичен актьор Стоян Бъчваров.

През декември 1922 г. се създава граждански комитет от 160 души (учители, студенти, гимназисти, чиновници, пристанищни работници), който има за цел довършването на театралната сграда. По същото време се учредява Граждански театрален фонд.

През декември 1926 г. в пресата под натиска на общественото мнение излиза апел за „час по-скоро довършване на театралната сграда“ и заем от пет милиона, сключен от общината. Свиква се общоградско събрание, на което се стича целият град и взема решение за всеобща дарителска дейност. Темпът на даряването е толкова голям, че за по-малко от месец са събрани един милион лева.

Строежът е завършен от архитектите Дабко Дабков и Желязко Богданов. След 20 години, на 05.06.1932 г. театърът е открит с водосвет и общоградско тържество. „Красив отвън и много кокетен вътре. Плюшени столове в партера…Ложите и първи ранг в малинено червено…зрителната зала в синьо-гълъбово… Безспорно това е една от най-красивите сгради в България“ – пише Добрин Василев. А Сия Папазова (3) допълва възторжено „Какви цветове! Какъв висок вкус! Какво въображение!“

С протокол №39 от 20.10.1932 г. е приет Правилник за устройството на общинския театър. В т. 14 е написано: „Сградата да се даде за ползване на Варненския общински театър безвъзмездно, без право на преотстъпване…“

Иван Церов вижда плодовете на своя труд завършени и плачейки от радост казва „Най-после! Слава богу!“

Вестник „Варненска поща“ помества благодарствен адрес към всички варненски жители: „Цели 12 години, мълчаливо и безропотно, те вписваха левчетата си за доизграждане на Варненския градски театър“. За едно ефимерно дело. Нито се купува, нито се яде…допълва Сия Папазова.

„С това те изпълниха своя граждански дълг в полза на сегашното и бъдещите поколения, като съградиха истински театрален храм за Варна…“ Цели фамилии са посочени и изредени сред дарителите поименно…

Заключение

„Партньорството! Велика работа… Винаги съм се съобразявала с партньора, но най-важното за мен са очите му. Търся ги, за да мога да се огледам, да разбера, дали това, което правя, е органично, вярно, точно. Само така се ражда доброто партньорство, когато взаимно се гледаме, взаимно проникваме един в друг. Обичам мълчанието на сцената. То е незаменимо средство да изразиш онова, което става около теб и вътре в теб. Нещо, което партньорите споделят взаимно. Майстори на мълчанието бяха Яким Михов, Ана Феликсова, Борис Луканов, Илия Пенев, Ангел Ламбев, Георги Михов, Лина Киприкова, Маргарита Ангелова…“ споделя Грациела Бъчварова (1). Може би само в тишината на миналото и паметта се оглежда бъдещето…

Литература:

Бъчварова, Г. 2007. Тишината в мен. Варна. Унив.изд. на ВСУ „Черноризец Храбър“, стр.144-145.

Златков, В. 93 години история с продължение: Музикалното лято на Варна. https://bgma.bg/varnensko-liato-2019/

Папазова, С. 2016. Варненският театър – обществен феномен. Варна, СНЦ „ВИА АНТИКА“, стр.11-24.

Пецов, Г. 2016. Варна 1920 – 1944 г. Варна, изд. „Колор Принт“, стр.180-203.

Старите варненски театри и киносалони. http://ref.blog.libvar.bg/2015/06/09/starite-varnenski-teatri-i-kinosaloni-1-chast/.

За контакти:
Доц. д-р Даниела Попова
ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна
E-mail: popovadaniela@hotmail.com